

Nieuwsbrief Vereniging PBC's

nr. 4, jaargang 2, juli 2002

Redactie: Wim Keizer, tel. 023 – 5546387, e-mail wkeizer@probiblio.nl

Provincies trekkers bibliotheekvernieuwing

Veel provincies zijn de trekkers van de bibliotheekvernieuwing geworden. Deze conclusie drong zich 27 juni op tijdens de bijeenkomst van voorzitters en directeuren, toen vastgesteld werd dat er van het rijk niet veel meer verwacht wordt, terwijl een aantal provincies de regiefunctie serieus heeft opgepakt.

In deze aflevering van de Nieuwsbrief wordt nader ingegaan op de informatie-uitwisseling van 27 juni (zie ook het afzonderlijke verslag hiervan).

Verder in dit nummer een vergelijking van bij de redactie bekende bestedingsplannen en voor het eerst aandacht voor de situatie in de provincie Groningen.

Presentatie 27 juni

Aan de hand van 7 powerpoint-dia's (tabellen) werd 27 juni een overzicht gegeven van de ontwikkelingen in de verschillende provincies, voor zover die dag bekend.

Tabel 1 laat de provincies zien, in volgorde van inwonertal. Vijf provincies (Flevoland, Zeeland, Drenthe, Groningen en Friesland) hebben een inwonertal dat kleiner is dan de grootste al bestaande basisbibliotheek, n.l. de Openbare Bibliotheek Amsterdam, werkend voor de gemeenten Diemen, Ouder-Amstel en de verschillende deelgemeenten van Amsterdam (gezamenlijk werkgebied 770.000 inwoners). Hiermee is al aangegeven dat er denkend en sprekend over "basisbibliotheken" en "ondersteuning" in Nederland van zeer verschillende grootheden wordt uitgegaan. Drie provincies (Overijssel, Utrecht en Limburg) hebben iets meer dan 1 miljoen inwoners en zijn daarmee twee keer zo groot als de door de Raad voor Cultuur

(vervolg op pagina 2)

1. Provincies op inwonertal:

	Inwoners 1-1-2002	Bedrag per inw. 2001	OCenW- bedrag p.j.
Flevoland	342.501	1,55	72.276
Zeeland	377.141	10,20	191.134
Drenthe	479.091	4,90	145.816
Groningen	570.406	?	309.129
Friesland	636.141	4,66	355.384
Overijssel	1.094.211	3,33	419.112
Utrecht	1.139.346	1,15	324.185
Limburg	1.143.123	1,55	470.787
Gelderland	1.950.657	3,09	819.020
N-Brabant	2.391.952	1,95	853.523
N-Holland	2.560.145	1,54	607.452
Z-Holland	3.425.210	1,25	967.538

2. Provincies op bedrag per inwoner:

	Inwoners 1-1-2002	Bedrag per inw. 2001	OCenW- bedrag p.j.
Groningen	570.406	?	309.129
Utrecht	1.139.346	1,15	324.185
Z-Holland	3.425.210	1,25	967.538
N-Holland	2.560.145	1,54	607.452
Flevoland	342.501	1,55	72.276
Limburg	1.143.123	1,55	470.787
N-Brabant	2.391.952	1,95	853.523
Gelderland	1.950.657	3,09	819.020
Overijssel	1.094.211	3,33	419.112
Friesland	636.141	4,66	355.384
Drenthe	479.091	4,90	145.816
Zeeland	377.141	10,20	191.134

3. Provincies op OCenW-bedragen:

	Inwoners 1-1-2002	Bedrag per inw.2001	OCenW- bedrag p.j.
Flevoland	342.501	1,55	72.276
Drenthe	479.091	4,90	145.816
Zeeland	377.141	10,20	191.134
Groningen	570.406	?	309.129
Utrecht	1.139.346	1,15	324.185
Friesland	636.141	4,66	355.384
Overijssel	1.094.211	3,33	419.112
Limburg	1.143.123	1,55	470.787
N-Holland	2.560.145	1,54	607.452
Gelderland	1.950.657	3,09	819.020
N-Brabant	2.391.952	1,95	853.523
Z-Holland	3.425.210	1,25	967.538

4. Basisbibliotheken en netwerk:

Schaalvergroting:	35.000 - 80.000 inwoners
Kwaliteit:	brancheformules NBLC; kwaliteitszorg
Horizontale integratie:	samenwerking
Netwerkvorming:	nieuwe stijl

5. Basisbibliotheken:

Valt samen met gemeente:	Overijssel, Drenthe
Gemeenten overstijgend:	de rest
Fusies bibliotheken:	N.-Brabant

6. Netwerkvorming:

Regionaal:	Limburg
Fusie met grote OB:	Zeeland, Groningen, Drenthe
Getransformeerde PBC:	Overijssel, N-Brabant
Nog onduidelijk:	Friesland, Utrecht, Gelderland, N-H, Z-H

7. Werkgeverschap/directievoering

Basisbibliotheek:	Limburg, N-Brabant
PBC:	Drenthe, Groningen
"Gezamenlijk werkgeverschap":	Overijssel
Nog geen keus:	rest

(vervolg van pagina 1)

bepleite maximumomvang van regionale bibliotheekorganisaties (ca. 500.000 inwoners).

Vier provincies (Gelderland, Noord-Brabant, Noord- en Zuid-Holland) hebben bijna 2 miljoen tot bijna 3,5 miljoen inwoners en kennen door die omvang bijzondere problemen: duidelijke plattelandsgebieden naast stedelijke gebieden, een veel groter verschil in omvang tussen de kleinste en grootste gemeenten en bibliotheken.

Tabel 2 toont de provincies in volgorde van het bedrag per inwoner (in euro's) dat de provincie in 2001 aan subsidie voor het totale bibliotheekwerk verstrekke (dus PBC en indien aanwezig WSF en projecten samen). Van Groningen waren de cijfers over 2001 niet beschikbaar. De gegevens over 2002 worden thans verzameld. De

provincie Groningen geeft in 2002 4,41 euro per inwoner en zit dus in de buurt van Friesland en Drenthe. Overigens is de WSF-subsidie van Groningen ook bedoeld voor Drenthe.

Bij de bedragen per inwoner passen nuancerings: grotere bibliotheken maken over het algemeen minder gebruik van provinciale ondersteuning dan kleinere, maar hierbinnen zijn ook weer uitzonderingen.

Het relatief hoge bedrag van Zeeland heeft te maken met de bijzondere situatie en taken van de Zeeuwse Bibliotheek en kan dus niet zo maar vergeleken worden met de andere provincies.

Tabel 3 laat de provincievolgorde van de jaarlijkse OCenW-bedragen (in euro's) zien. Dat dit niet gelijk oploopt met het inwonertal heeft te maken met de wijze van totstandkoming: f 1,2 miljoen gulden op basis van een vaste voet van 100.000 gulden per provincie, vermeerderd met de verdeling van f 11 miljoen over de provincies naar rato van het aantal inwoners van de 30-min-gemeenten op 1-1-2000. Een aantal provincies had op die datum als gevolg van gemeentelijke herindelingen relatief weinig gemeenten met minder dan 30.000 inwoners.

Tabel 4 laat de kern van het Koepelconvenant zien. De stuurgroep-Meijer bepleitte als omvang van een "basisbibliotheek" 35.000 tot 80.000 inwoners. Het Koepelconvenant noemt geen omvang. Wel zegt het Koepelconvenant dat een basisbibliotheek een bibliotheek is met een nader te bepalen minimum-kwaliteitsniveau. Dat "nader bepalen" moet echter nog gebeuren: zogenaamde "brancheformules" van de Vereniging van Openbare Bibliotheken, het NBLC, inclusief een notitie over "kwaliteitszorg en certificering", zijn voorgelegd aan de landelijke Stuurgroep, omdat de branche begrijpt dat het geen zin heeft zelf minimumkwaliteitseisen te formuleren als de bekostigende overheden deze niet erkennen.

Een item is ook de samenwerking tussen bibliotheken en andere (culturele) voorzieningen, waarbij o.a. gedacht moet worden aan het in Overijssel ontwikkelde "Kulturhus-concept". Sommige provincies zetten eerst in op schaalvergroting, dan op bibliotheekinhoudelijke verdieping en als derde fase op verbreding en samenwerking met andere instellingen. In provincies waar

men al tevreden is over de schaalgrootte wordt meteen ingezet op inhoud en samenwerking met andere instellingen.

Tabel 5 laat zien dat er in Drenthe en Overijssel bewust voor gekozen wordt om na de provinciebrede herindelingen het begrip "basisbibliotheek" te laten samenvallen met de gemeentegrenzen. De andere provincies, denken, voor zover bekend, allemaal aan gemeente-overstijgende basisbibliotheek, waarbij tot nu toe in Noord-Brabant al duidelijk ingezet wordt op fusies van bibliotheken. Als ondergrens wordt in Gelderland en Zuid-Holland 35.000 inwoners genoemd, in Noord-Holland ca. 60.000, terwijl sommige directeurs van grote stadsbibliotheek in veel grotere eenheden denken. Wat de netwerkvorming betreft, gaan alle provincies uit van een andere invulling dan de huidige begripsomschrijving uit de Wet op het Specifiek Cultuurbeleid, waarin de PBC de spil is van het provinciale netwerk. "Geen spil meer van, maar speler in het netwerk", is een motto, dat per provincie nader ingevuld wordt en moet worden.

Tabel 6 gaat nader in op dat laatste. Limburg heeft gekozen voor regionalisering (zie verder ook Nieuwsbrief april). In Zeeland, Groningen en Drenthe is de PBC gefuseerd met de grootste stadsbibliotheek (of althans het "back-office-gedeelte" daarvan), met volledige opname van die stadsbibliotheek in het netwerk. In Overijssel is sprake van een PBC-nieuwe-stijl, aangestuurd door alle bibliotheken in de provincie en ook in Noord-Brabant wordt gestreefd naar een PBC-nieuwe-stijl. De directies van de CDB Fryslân en Biblioservice Gelderland verklaarden 27 juni ook die kant op te willen gaan, met steun van provincies en grotere bibliotheken. Nog niet duidelijk is de situatie in Utrecht en de Hollanden, waar ook de bovenprovinciale omvang van ProBiblio een rol speelt, terwijl de provincies hun bibliotheekvernieuwing niet op elkaar afstemmen.

Tabel 7 tenslotte gaat over het belangrijke onderwerp directievoering en werkgeversfunctie. In Limburg en Noord-Brabant wordt er voor gekozen zowel het materieel als formeel werkgeverschap aan de basisbibliotheek op te hangen. Wel kan er P&O-ondersteuning vanuit het netwerk komen.

In Drenthe en Groningen (vooralnog) blijft men opteren voor het centraal

werkgeverschap van de PBC-nieuwe-stijl. In Overijssel is het begrip “gezamenlijk werkgeverschap” als alternatief voor “centraal werkgeverschap” geïntroduceerd. In essentie houdt dit in dat de OBD (PBC-nieuwe-stijl) gaat opereren als een soort uitzendbureau, onder hantering van een drietal contracten (HRM-beleid, bibliotheek/OBD, medewerker/OBD). In de overige provincies is het nog niet duidelijk, hoewel de directie van de CBD Fryslân 27 juni verwachtte meer de Brabantse kant op te gaan en de directie van Biblioservice meer de Overijsselse.

Bestedingsplannen

Raadpleging van bestedingsplannen OCenW-gelden van verschillende provincies leert dat er, zoals verwacht kon worden, grote verschillen zijn in de beoogde aanwending van de gelden.

Als gekeken wordt naar *de verdeling over 30-min-gemeenten (vorming basisbibliotheken) en meer centrale (provinciale), inhoudelijke invulling* zien we dat Groningen kiest voor 75 % inhoudelijke P&O-projecten, 7,5 % inhoudelijke ICT-projecten en 17,5 % communicatie en procesmanagement. Gelderland en Zuid-Holland kiezen beide voor 75 % gemeenten (basisbibliotheken) en 25 % (inclusief de toegestane 7 % voor uitvoering) centraal. Utrecht en Limburg kiezen voor 50/50. Noord-Holland kiest voor het geld over 2001 voor 93 % gemeenten (basisbibliotheken) en 7 % uitvoering en voor het geld over 2002 voor minimaal 60 % gemeenten en maximaal 40 % meer centraal (dus indirect voor basisbibliotheken).

De voor 30-min-gemeenten en basisbibliotheken beschikbare bedragen worden in de meeste provincies verdeeld op basis inwonertal, maar Drenthe, Gelderland en Zuid-Holland kiezen voor een gelijk bedrag per gemeente, met als argument dat de omvang van de gemeente niet bepalend is voor de gevraagde inspanning.

Sommige provincies voegen *eigen middelen* toe aan de OCenW-gelden: Noord-Holland 110.000 euro over 2002, Zuid-Holland 245.000 euro over 2002 (uit een al bestaande pot Stimulering bibliotheekwerk). Drenthe heeft de subsidie aan de PBC met

10 % verhoogd. Ook Noord-Brabant heeft veel eigen geld in het vernieuwingsproces gestoken.

Wat de *aanwending* betreft wordt het geld in de meeste provincies vooral aangewend voor schaalvergroting (vorming basisbibliotheken) en het daarvoor benodigde onderzoek en procesmanagement. In Groningen, Drenthe en Overijssel is vooral sprake van inhoudelijke aanwending (managementversterking, functie-innovatie en ander P&O-beleid). In Overijssel zijn de doelen per gemeente (op maat) vastgesteld.

Hierbij als *bijlagen* meegezonden de bestedingsplannen van de provincies Groningen, Drenthe, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland en Limburg en informatie uit de bestedingsplannen van Overijssel en Gelderland, zoals die 27 juni in de bijeenkomst met de PBC-voorzitters is uitgedeeld.

Front-office, back-office, facilitaire taken, kenniscentrum

Front-office betekent eerstelijns en back-office tweedelijns. Ook wel directe en indirecte dienstverlening genoemd. Binnen de back-office wordt gesproken over “facilitaire taken” en “bibliotheekinhoudelijke taken”, ook wel aangeduid als “kenniscentrum”.

Zoals 27 juni werd opgemerkt worden de termen soms bewust vaag gehouden, en al naar gelang de context opgerekt of juist ingekrompen. Elke kleine en grote openbare bibliotheek kent een front- en backoffice. Maar als het gaat om ondersteuning van bibliotheken vanuit regionaal, provinciaal of landelijk niveau wordt vaak onderscheid gemaakt tussen “facilitair” en “bibliotheekinhoudelijk”, waarbij de WSF-bibliotheken (of “centrumbibliotheken”) zichzelf in nota’s de bibliotheekinhoudelijke ondersteuning hadden toebedacht (waarvoor ze ook wel het woord “back-office gebruiken) en de facilitaire (niet-bibliotheekinhoudelijke) ondersteuning aan de PBC’s.

In plaats van bibliotheekinhoudelijke ondersteuning wordt ook de term “kenniscentrum” (toegespitst op de informatiefunctie) gebruikt.

PBC's leveren echter niet alleen facilitaire ondersteuning, maar ook bibliotheekinhoudelijke ondersteuning, zowel op het gebied van de informatiefunctie als de culturele functie. Er is dus geen sprake van dat het begrip "kenniscentrum" het exclusieve domein is van grotere stadsbibliotheken. Vandaar dat de WSF-bibliothe(e)k(en) en de PBC in een aantal provincies samenwerken op het gebied van het "kenniscentrum", waar ook andere bibliotheken in kunnen participeren.

Samengevat:

- Front-office: de directe dienstverlening aan het publiek. Taak van de basisbibliotheek.
- Back-office in smalle zin: de bibliotheekinhoudelijke ondersteuning.
- Back-office in brede zin: de hele indirecte of tweedelijns-ondersteuning.
- Kenniscentrum in smalle zin: ontwikkeling van (nieuwe) diensten op het gebied van de informatiefunctie en het aanbieden van deze diensten aan bibliotheken.
- Kenniscentrum in brede zin: het bovenstaande, uitgebreid met bredere bibliotheekinhoudelijke ondersteuning.
- Kennis- of expertisecentrum in z'n algemeenheid: iedere bundeling van kennis of expertise op een bepaald terrein.
- Facilitaire ondersteuning in smalle zin: ondersteuning op gebied van administraties, logistiek en automatisering.
- Facilitaire ondersteuning in brede zin: het bovenstaande plus alle andere niet-bibliotheekinhoudelijke taken, dus ook taken op management- en P&O-gebied.

Groningen

Voor het proces van de bibliotheekvernieuwing in Groningen is op bestuurlijk niveau een stuurgroep en op ambtelijk niveau een projectgroep gevormd. De Gedeputeerde voor Cultuur, de voorzitter van de Raad van Toezicht van Biblionet Groningen en de portefeuillehouder Cultuur van de Vereniging van Groninger Gemeenten hebben zitting in de stuurgroep. In de projectgroep zijn provinciale ambtenaren, vertegenwoordigers van Biblionet en ambtenaren bibliotheekwerk van enkele Groninger gemeenten afgevaardigd.

In de uitvoering van de werkzaamheden rond de bibliotheekvernieuwing trekken de provincie en Biblionet Groningen gezamenlijk op waarbij de provincie verantwoordelijk blijft voor het proces en optreedt als eerste aanspreekpunt.

Om commitment te krijgen voor de plannen voor de bibliotheekvernieuwing in Groningen is op 30 mei 2002 een werkconferentie gehouden voor wethouders, gemeenteambtenaren en bibliotheekmanagers. De resultaten van de werkconferentie hebben als basis gediend voor het bestedingsplan dat op 25 juni is vastgesteld door GS.

In de herstructurering van het openbaar bibliotheekwerk heeft Groningen volgens de provincie een voorsprong door de fusie tussen de voormalige Provinciale Bibliotheekcentrale en de Openbare Bibliotheek Groningen per juli 2000. Tijdens de werkconferentie is opnieuw bevestigd dat de uitgangspunten van de fusie niet ter discussie staan maar wel voortdurend kritisch beoordeeld zullen worden. Hiermee kiest Groningen voor één bibliotheeknetwerk voor de gehele provincie. In dit concept is Biblionet Groningen het geheel van openbare bibliotheken, aangevuld met de serviceorganisatie. Een model waarbij de serviceorganisatie fungeert als één van de facilitaire bedrijven waarvan bibliotheken naar keuze producten kunnen afnemen gaat voor Groningen dus niet op. In het Groningse model zijn de lokale vestigingen de frontoffices van de bibliotheken, de backofficefuncties zijn geconcentreerd bij de serviceorganisatie.

De algemene conclusie van de werkconferentie van 30 mei is dan ook dat in Groningen de discussie vooral over inhoud gaat en minder over structuur. Het bestedingsplan is dienovereenkomstig opgesteld.

Het bestedingsplan is geschreven voor een periode van vier jaar met als uitgangspunt dat de gelden worden aangewend voor zowel 30+ als 30- gemeenten. Het centraal werkgeverschap blijft gehandhaafd. Besteding van de middelen vindt plaats in drie clusters:

- communicatie en procesmanagement (17½%)
- inhoudelijke projecten P&O (75%)
- inhoudelijke projecten ICT (7½%)

De communicatie is vooral gericht op gemeenten en bibliotheekbesturen. Op

P&O- gebied voorziet het bestedingsplan in de projecten 'Organisatieontwikkeling' (*Prisma*), 'Scholing, training en functie-innovatie' en 'Ontwikkeling managementcompetenties en Young Potential programma'. Op het ICT vlak komen er projecten rond 'Kennismanagement' en 'Zelfservice door de klant'.

De inzet van middelen sluit nauw aan bij de forse investering in het human capital die nodig is voor de plannen rond clustervorming in de provincie Groningen. Hierbij gaat het om een ontwikkeling naar bovengemeentelijke clusters waarbij een grotere schaal voorwaarde is voor een noodzakelijke professionaliserings- en kwaliteitsslag. Deze ontwikkeling gaat in de richting van de vorming van basisbibliotheken zoals beoogd in het rapport van de Stuurgroep-Meijer.

Henk Pilon, Biblionet Groningen
2 juli 2002

Oproep

Hierbij roep ik de leden die dat nog niet gedaan hebben (Noord-Brabant en Zeeland) op de basisinformatie uit hun provincie ter lengte van ongeveer 1 A-4 te mailen.

De overige leden roep ik op actualiseringen te mailen.

Wim Keizer